

Reeënbronst op de vlakte

Reeën in het Lauwersmeergebied

De reeën in de bossen van het Lauwersmeergebied leven gedurende de wintermaanden als veldreeën (Pielowski, Z. 1977 en Prior, R. 1996.) en tijdens de zomermaanden als bosreeën (Kurt, F. 1991). Dit betekent dat ze tijdens de wintermaanden voornamelijk in kuddeverband leven. Tijdens de zomermaanden leven ze solitair of in kleine familiegroepen. Deze verandering in leefwijze is het gevolg van het wisselend voedselaanbod van het gebied.

Onze plaats van waarneming is de Marnewaard, een oefenterrein van Defensie, gelegen in het Lauwersmeergebied. De totale oppervlakte bedraagt circa 1600 ha. De Marnewaard is een grote overzichtelijke grasvlakte die wordt omzoomd door een aantal aangelegde bossen: het Vierhuizerbos; het Zoute Kwelbos; het Marnebos; het Vlinderbalgbos en het Zuidwalbos.

Gedurende de tweede helft van juli tot en met het begin van augustus, de bronstperiode, zijn de reeën actief in en tussen de bosvakken. Dit komt overeen met het gedrag van bosreeën. Maar daarnaast worden dan ook veel activiteiten op de grasvlakte van de Marnewaard signaleerd.

Voedsel

Op de ogenschijnlijk homogene grasvlakte van de Marnewaard, liggen stro-

ken waar lichtverteerbare, voedselrijke plantensoorten groeien. Ze liggen ongeveer 300-400 meter van de bosvakken verwijderd en zijn erg geliefd bij reeën.

Aan het gedrag van de uit de bosvakken komende reeën valt af te leiden dat ze die plekken weten. Ze lopen er namelijk doelgericht naar toe.

Tijdens onze observaties bleek dat die voedselplekken ook tijdens de bronst veelvuldig worden bezocht. Reeën van alle leeftijden maken er gebruik van op ieder moment van de dag, maar er is duidelijk voorkeur voor de schemeruren.

De omliggende, aangeplante, bossen verkeren in een ontwikkelingsstadium met weinig voedsel voor reeën. De takken met bladeren zijn buiten hun bereik en op de bodem dringt weinig licht door waardoor de plantengroei daar gering is. Het zijn alleen de bosranden die aantrekkelijk zijn.

Bezoek aan de voedselplekken

De voedselplekken op de Marnewaard worden tijdens de bronst door vrijwel alle reeën bezocht. Opvallend is het bezoek aan deze plekken door solitaire geiten. Zij gebruiken de plekken niet alleen om voedsel te verzamelen, maar ook om reclame voor zichzelf te maken.

De verblijfsduur van de geiten op zo'n plek is variabel. Zo zijn er die slechts gedurende één fourageerperiode van niet meer dan 30-45 minuten blijven. Anderen verblijven daar een groot gedeelte van een etmaal. Bokken kennen de plekken ook, dat geldt zowel voor jonge als volwassen dieren. Tijdens de bronst zijn de voedselplekken voor de bokken extra aantrekkelijk vanwege de grote trefkans om daar geiten te ontmoeten.

Zoekgedrag van bokken

Gedurende de gehele bronstperiode zijn er steeds bokken op de

Marnewaard onderweg. Daarbij vertonen ze duidelijk zoekgedrag. Ze verlaten een bosvak en lopen doelgericht de vlakte op. De eerste 300-400 meter lopen ze van het bos af om daarna evenwijdig daaraan hun weg te vervolgen. Meestal gaat dat in een sukkeldraf. Soms eten ze een enkele hap. Worden er op de vlakte geen andere reeën waargenomen, dan gaat hun speurtocht ongestoord verder. Ze lopen meestal volgens grote slingerpatronen. Af en toe brengen ze de neus naar de grond. Kennelijk volgen ze de achtergelaten geurstoffen van andere reeën. Zo'n speurtocht kan één tot drie uren in beslag nemen. Daarbij kunnen afstanden worden afgelegd van meer dan 10 kilometer. Levert de zoektocht niets op, dan keren de volwassen bokken terug naar het bosvak dat ze hebben verlaten. Jaarling bokken, die ook zoekgedrag vertonen, gaan niet terug naar die plaats, maar verdwijnen na zo'n speurtocht meestal in een bos in hun nabijheid.

Ontmoetingen met andere reeën

Reeën herkennen soortgenoten op de vlakte over een afstand van 500 meter. Bokken lopen naar de ander toe. Geiten hebben die neiging niet. Uit het gedrag van de bokken valt op te maken dat ze andere reeën op deze afstand nog niet hebben gedetermineerd. Wanneer ze elkaar tot ongeveer 100 meter zijn genaderd, verandert hun gedrag, dit heeft te maken met de herkenning van de sexe van de ander.

Bok contra bok

Wordt "de ander" als bok herkend dan wordt hij als zodanig benaderd. Beide bokken vertonen tijdens het dichterbij komen veel dreiggedrag. Hierbij wordt veel zijkant van het lichaam getoond en de hals hoog gedragen. De oren liggen plat in de nek. Wanneer een benaderde bok bij een geit staat, dan reageert hij op de toenadering altijd met een paar hoge sprongen.

De benaderde bok loopt naar de indringer toe. Ze naderen elkaar tot

ongeveer 10 meter en vertonen dreiggedrag. Soms is er zelfs vluchtig contact met de geweien. Opvallend is dat de bokken tijdens deze ontmoeting veel abrupte wendingen maken. Naarmate twee bokken gelijkwaardiger zijn, duren hun schermutselingen langer. Bij ontmoetingen tussen ongelijke strijders is het lot meestal snel beslist. De mindere kiest in de meeste gevallen weldra het hazenpad. Een verjaging van de vluchter kan over enige tientallen meters plaatsvinden, maar er zijn ook achtervolgingen die zich over kilometers uitstrekken. Het is niet voorspelbaar of een confrontatie eindigt met een langdurige of kortstondige achtervolging. Vermoedelijk houdt dit verband met het karakter en de goedmoedigheid van de achtervolger. Ook het gedrag van de uitdager zal hierop van invloed zijn. Er zijn wat dat betreft onverschillige dieren en bokken met erg lange tenen. Sommige bokken reageren amper op een zoekende bok, maar er zijn er ook die gedreven op ieder ree afstormen. Agressief gedrag brengt risico's met zich mee. De dieren kunnen niet alleen tijdens schermutselingen gewond raken, ook kunnen ze tijdens een achtervolging hun partner verliezen. Zo zagen wij dat een door een bok verlaten geit werd verschalkt door een toevallige passant.

Bok ontmoet geit

Tijdens een speurtocht kan een bok een geit ontmoeten. Hij nadert haar altijd met laaggehouden kop en probeert dwars voor haar te komen. In het begin van hun samenzijn reageert de bok agressief en tracht de geit hem te ontwijken. Tijdens een aantal van deze contacten zagen we geiten wegvluchten. Kennelijk waren ze niet in die bokken geïnteresseerd. Wij zijn ervan overtuigd dat er bij reegeiten een persoonlijke voorkeur voor bepaalde bokken bestaat. In een paar gevallen zagen we dat kort nadat de geit een bok had afgewezen ze met een andere een bronstkoppel vormde. De indruk is gewettigd dat het hier om een bewuste partnerkeuze gaat.

Afmetingen van de bronstplekken

De bronstplaatsen ontstaan in de

zomer na het maaien. Dan is er hergroei van planten die lichtverteerbaar zijn. Kenmerkend voor de bronstplekken is hun ligging in het open veld. Hier kan een grote oppervlakte worden overzien. De meeste bronstplekken zijn ongeveer een hectare groot. Ook na de bronst blijven reeën ze bezoeken. Er zijn geiten die elk jaar tijdens hun voortplantingsperiode van dezelfde plaatsen gebruik maken.

Opvallend is dat de "plaatsbok" zich aan de randen van de bronstplek agressiever tegenover de geit gedraagt dan in het centrum. Er bestaat een duidelijk verband tussen de plaats en het optreden van agressief gedrag.

Een bronstplek heeft voor de mens geen herkenbare merktekens. Het centrum en de randen zijn hier van elkaar te onderscheiden. De reeën evenwel maken duidelijk onderscheid tussen deze zones. Misschien spelen urine en mest daarbij een rol, alhoewel die stoffen schijnbaar op willekeurige plaatsen worden geloosd.

Paringsgedrag

Bij de liefdesactiviteiten van een tweetal, het bronstkoppel, vallen twee manieren van achtervolgen op. Opvallend bij de eerste achtervolging, die vooral optreedt in het begin van hun samenzijn, is de grote snelheid waarmee beide dieren zich verplaatsen

en de agressieve gedragingen van de bok. Met "herding-gedrag" tracht de bok zijn geit op één plek te houden. De tweede achtervolging oogt veel vreedzamer. Hierbij lopen de dieren als een tandem de bekende "achtjes". Deze activiteit is aanzienlijk minder agressief en bevat veel seksuele gedragselementen. Vaak wordt er gedacht dat de initiatieven van het liefdesspel vooral van de bok uitgaan en dat de geit daarbij een ondergeschikte rol speelt, maar deze veronderstelling is onjuist. De geit speelt juist een actieve rol. Ze nodigt door haar gedrag de bok uit en moedigt hem zelfs aan.

Kort nadat een geit van een bronstkoppel is opgestaan en bij een zittende bok vandaan loopt, komt hij ook in de benen en loopt naar haar toe. Nadat de geit heeft geürineerd, ruikt de bok op die plaats en flehmt. Daarna besteedt hij aandacht aan haar en achtervolgt haar. Er ontstaat een "tandem". Daarbij beruikt en likt hij vooral de omgeving van haar geslachtsopening. Reegeiten vertonen tijdens dit "tandem-lopen" een typische huppelloop. Ze werpen hierbij het achterlijf omhoog. Tijdens deze loop worden er veel geursignalen afgegeven waardoor de bok een schat aan informatie krijgt. Wanneer de geit dekrijp is, dan stopt ze en wacht met laaggehouden kop zijn bestijging af. Soms is een bok nog niet paringsbereid, dan port hij haar met zijn gewei in haar liezen of tegen haar

Zoals reeds eerder is opgemerkt, zijn er nogal wat punten van overeenkomst tussen bronstige reeën van de Marnewaard en bronstige edelherten.

Overeenkomsten

- De bronstplekken van beide soorten leveren voedsel.
- De bronstplaatsen worden door de vrouwelijke dieren uitgezocht.
- De mannetjes zoeken de wijfjes op en kunnen daarbij grote afstanden afleggen.
- De wijfjes selecteren bepaalde mannetjes als partner. Ook hinden blijken van hun voorkeur voor bepaalde geweidragers blij te geven.
- Voor de mannetjes is de aanwezigheid van wijfjes erg belangrijk.
- De harem en de geit, niet het grondgebied, worden tegen rivalen verdedigd.
- De mannetjes van beide soorten trachten hun wijfjes op een overzichtelijke plaats te houden.

Verschillen

In vergelijking met plaatsherten vertonen reebokken weinig ceremonieel "gedrag". Dit kan tijdens ontmoetingen leiden tot gevaarlijke situaties. Maar ondanks dat zijn gevechten op leven en dood tijdens onze waarnemingsperiode, 1994-1998 op de Marnewaard, niet gesignaleerd. Vermoedelijk is dit gematigde gedrag van de bokken terug te voeren op hun verblijf in de wintersprongen. Binnen deze concentraties van reeën leren de bokken elkaar niet alleen kennen, maar ook met elkaar omgaan.

Overdenking

De voorouders van de huidige hertensoorten bezaten een aantal eigenschappen waarover reeën op dit ogenblik nog beschikken. De oerherten waren klein en in het algemeen weinig sociaal georganiseerd. De mannetjes droegen kleine, weinig vertakte geweiën. Een opvallend kenmerk was hun eenvoudig geconstrueerde magenstelsel. Doordat reeën deze eigenschappen nog steeds vertonen, vermoedt men dat het ree een oude soort is. Gedurende hun evolutie krijgen de herten grotere afmetingen. De geweiën

van de mannetjes worden groter en ingewikkelder vertakt. Hun maagstructuur wordt gecompliceerd en de herten gaan in groepsverband leven. Naar aanleiding van deze eigenschappen wordt het edelhert tot een jongere soort gerekend.

De reeën van de Marnewaard zijn nog maar kort geleden van een bosreeleven overgestapt naar een veldreebestaan. Ze verkeren nog in een overgangsfase. Hun leefwijze bevat zowel elementen van bos- als van veldreeën. Daarnaast hebben ze eigen vondsten ontwikkeld die typerend zijn voor de reeën van de Marnewaard.

Tussen de zogenaamde veldreeën en bosreeën bestaat waarschijnlijk geen genetisch verschil. Mogelijk zijn de reeën van de Marnewaard ontstaan uit veldreeën, aangezien de omgeving van dit gebied uit open terrein bestaat waar veldreeën leefden. Met de aanleg van de bossen in de Marnewaard zijn deze dieren gedurende de zomermaanden gedeeltelijk weer "bosree" geworden. Tijdens de bronst hebben ze een eigen oplossing gevonden voor hun ambivalente status.

Zo kregen de waarnemers de indruk dat zij van nabij een stukje evolutie meemaakten. Net zoals de edelherten heel vroeger zijn begonnen.

Joop Poutsma & Koos
Kotter. Stichting
Reeënonderzoek
Nederland

LITERATUUR

Bützler, W. 1986. Rotwild: Biologie, Verhalten, Umwelt, Hege. BLV Verlagsgesellschaft München, Wien, Zürich.

Kurt, F. 1991. Das Rehwild in der Kulturlandschaft Paul Parey

Osgyan, W. 1989. Rehwildreport. Nimrod

Pielowski, Z. 1977. Das Feldreh. Jagd- und Wildforschung Bd X. Berlin

Poutsma, J. 1987. Social preferences by roebucks when joining familygroups in winter. Deer, March 1987.

Prior, R. 1995. The Roe Deer. Swan Hill press.

Putman, R. 1988. The Natural History of Deer. Christopher Helm London

Foto: J. Poutsma

